TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE YABANCI KÖKENLİ SÖZCÜKLERİN YAZIMI SORUNU

Mesut SÖNMEZ*

Özet: Bu çalışmada Türkiye Türkçesinde ünlü ile söylendiği halde yazıda ünlüsü yazılmayan yabancı sözcükler sorunu üzerinde durulmuştur. Yazı dili konuşma dilinin bir zemine işaretlenmiş biçimidir ve konuşma dili ile uyumlu olmalıdır. Türkçe, kendi ses kurallarına uygun olmayan yabancı sözcükleri gerekli durumlarda ünlü ekleme yöntemiyle kendi yapısına uygun hale getirmektedir. Doğu dillerinden, giren sözcüklerin birçoğu Türkçe söyleyiş kurallarına uygun hale getirilerek telaffuz edilmekte ve telaffuz edildiği gibi yazılmaktadır. Batı dillerinden giren, söylenişinde ünlü olduğu halde ünlüsü yazılmayan birçok sözcük vardır. Türk Dil Kurumu gerekli çalışmaları yürüterek bu durumdaki sözcüklerin doğru yazımını sağlamalıdır. Örneğin; *elektrik, film, fren, grup, klavye, plan, spor, tren* gibi sözcükler telaffuz edildikleri gibi *elektirik, filim, firen, gurup, kılavye, pilan, sipor, tiren* biçiminde yazılmalıdır.
Anahtar kelimeler: *Türkiye Türkçesi, Yazım, İmla, Yabancı Sözcük, Yazı Dili.*

The Problem of Spelling Words of Foreign Origin in Turkish

Abstract: In this study, the problem of foreign words that are said with a vowel in Turkish but whose vowels are not written in the text is focused on. Written language is a form of spoken language marked on a basis and must be compatible with spoken language. Turkish adapts foreign words that do not comply with its own sound rules to its own structure by adding vowels. Many of the words from Eastern languages are pronounced in accordance with Turkish pronunciation rules and written as they are pronounced. There are many words from Western languages entered Turkish that have vowels but whose vowels are not written. Turkish Language Association should carry out the necessary studies to ensure the correct spelling of the words in this situation. For example; Words such as *elektrik, film, fren, grup, klavye, plan, spor, tren* should be written as they are pronounced, in the form of *elektirik, filim, firen, gurup, kılavye, pilan, sipor, tiren.*
Key Words: *Türkiye Turkish, Spelling, Orthography, Foreign Words, Written Language.*

Giriş

Dil, iki taraf arasında iletişimi sağlayan sistemdir. Dilin temelinde ses vardır. Sesli iletişimin sağlanması için yakın zamana kadar iletiyi gönderen ve iletiyi alan tarafların birbirlerini duyacak mesafede olmaları gerekmekteydi. Gelişen teknoloji ile sesi kaydetme imkânının oluşmasıyla kaydedilen sesin farklı mekân veya farklı zamandaki alıcıya ulaştırılması da mümkün olmaya başladı. Bu teknoloji yokken ses ile oluşturulan iletinin yalnızca aynı mekândaki alıcıya ulaşma imkânı vardı. İletiyi gönderen kişi ile iletiyi alması gereken kişinin aynı mekân veya aynı zamanda olmaması nedeniyle iletiyi kaydederek farklı mekân veya zamandaki alıcıya ulaştırma ihtiyacı sonucu iletiyi oluşturan seslerin herhangi bir zemine işaretlenmesi sisteminin zamanla geliştirilmesiyle yazı oluşturulmuştur. Yani yazı, seslerin herhangi bir zemine işaretlenerek iletinin farklı mekân veya farklı zamandaki alıcıya ulaştırılmasını sağlayan bir araçtır. Geçmişte binlerce kilometre uzaklıktaki alıcıya ulaştırılmak istenen ileti, bir zemin üzerine işaretlenerek o alıcıya ulaştırılmıştır. Veya iletinin oluşturulduğu tarihte var olmayan alıcıya, gelecek zaman içinde o iletiyi alması gerektiği düşünülen kişilere bu ileti yazı aracılığıyla ulaştırılmıştır. Binlerce yıl önce yazılan metinlerin iletisi günümüze ulaşmaktadır.

Yazı dili konuşma dilinin bir zemine işaretlenmiş biçimidir, yazı dilinin temeli konuşma dilidir, yazı dili konuşma dili ile uyumlu olmalıdır. Konuşma dili zaman içerisinde değişip gelişebilmektedir. Bu değişmeler o dilin bozulmasına neden olmayan, gelişmesini sağlayan değişimler ise yazı diline de yansımalı, aynı değişimler orada da olmalıdır.

Türkiye Türkçesi için 1928 yılında Latin alfabesi temelli bir alfabe oluşturulmuş ve Arap harfi kullanımı bırakılarak bu Latin temelli yeni alfabeye geçilmiştir. Bu değişimden sonra yazım kuralları için yeni kılavuzlar yayımlanmaya başlanmıştır. 1928, 1941, 1948,

* Arş, Gör., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, ORCID: 0000-0002-4048-5757, mesutsn33@gmail.com, mstsnmz38@gmail.com.
DOI :10.30546/100981.2024.042

1956, 1957, 1960, 1962, 1965, 1966, 1967, 1969, 1970, 1970, 1973, 1975, 1977, 1980, 1981, 1985, 1988, 1993, 1996, 2000, 2005, 2008, 2009, 2012, 2018, 2021 yıllarında olmak üzere 29 kez, ilki *İmlâ Lûgati*, sonraki altısı *İmlâ Kılavuzu*, daha sonraki üçü *Yeni İmlâ Kılavuzu,* sonraki ikisi *Yeni Yazım (İmlâ) Kılavuzu*, sonraki beşi *Yeni Yazım Kılavuzu*, daha sonraki beşi *İmlâ Kılavuzu*, en sonki altısı *Yazım Kılavuzu* adı ile yayımlanmıştır (Balyemez, 2023). Bu kılavuzlarda, Türkiye Türkçesinin yazımında zaman içinde oluşan değişim ve gelişimler nedeniyle, sözcük ekleme, çıkarma veya sözcüklerin yazımlarında düzetmeler yapma gibi değişiklikler yapılmıştır (Sancak vd., 2009; Yastı ve Direkci, 2010).

Süreç içinde yapılan değişikliklere rağmen yazım kılavuzumuzda hala çeşitli tutarsızlıklar vardır. Nisbet i'sinin bazı sözlerde î ile bazılarında i ile yazılması, bazı yabancı sözcüklerde sözcük içindeki kimi ünlülerin söylenmiyor olmasına rağmen veya söyleyişte farklı ünlü kullanılıyor olmasına rağmen yazıda farklı yazılması (resmî, ciddi, orijinal (söyleyişte orjinal), doküman (söyleyişte döküman)) gibi gözden geçirilmesi gereken çeşitli konular olmakla birlikte bu çalışmada ünlü ile söylendiği halde yazıda ünlüsü yazılmayan yabancı sözcükler sorunu üzerinde durulmuştur.[1]

1. Ünlü ile Söylendiği Halde Ünlüsü Yazılmayan Sözcükler

Türkçede kelime ve hece başında çift ünsüz bulunmaz. Türkçede kullanılan ve başında veya içindeki hecelerin başında çift ünsüz taşıyan her kelime yabancıdır. Türkçe kelime ve hece başında yalnızca bir ünsüz bulunabilir. Türkçede kelime ve hece sonunda her türlü çift ünsüz bulunmaz, yalnızca şu ünsüzler kelime veya hece sonunda bulunabilir: lç, lk, lḳ, lp, lt, nç, nk, nḳ, nt, rç, rk, rḳ, rp, rs, rt, st, şt (Ergin, 2001: 67).

Türkçe, bu kurallara uygun olmayan yabancı sözcükleri ünlü ekleme yöntemiyle kendi yapısına uygun hale getirmektedir. Örneğin; Arapça *ḥukm* şeklinde olan sözcüğü, sözcük sonundaki iki ünlü arasına ses uyumuna göre getirdiği ünlü ile kurala uygun biçime dönüştürmüş, *hüküm* olarak söylenip *hüküm* olarak yazılır hale getirmiştir (Türkçe Sözlük, 2011: 1119). Bu şekilde olan sözcüklere başka örnekler vermek gerekirse *cürüm, fikir, nefis, nutuk, şükür, zikir* gibi sözcükler örnek verilebilir (Türkçe Sözlük, 2011). Doğu dillerinden, giren sözcüklerin birçoğu Türkçe söyleyiş kurallarına uygun hale getirilerek telaffuz edilmekte ve telaffuz edildiği gibi yazılmaktadır. Batı dillerinden giren, söylenişinde ünlü olduğu halde ünlüsü yazılmayan birçok sözcük vardır. Örneğin; *klavye* sözünün söylenişnde 7 ses vardır fakat 6 harf ile yazılmaktadır. Türkiye Türkçesi alfabesi her sese bir harf kuralına bağlı hazırlanmıştır, alfabemizde iki sesi karşılayan harf de yoktur. Yukarıda verilen kural gereği ilk hecede *ı* ünlüsüyle birlikte *kılavye* olarak telaffuz edilen bu sözcük ve bunun gibi diğer sözcükler yazıda da telaffuz edildiği gibi yazılmalıdır.

Türkçenin genel kurallarından biri de kelime ve hece sonunda bazı istisnalar dışında *b, c, d, g, ğ* seslerinin bulunmamasıdır (Ergin, 2001: 62). Bu genel kurala bağlı olarak bu sesle biten birçok yabancı kökenli sözcüğün sonundaki ses değiştirilerek telaffuz edilmekte ve bu telaffuza uygun olarak yazılmaktadır. Örneğin; Arapçadan Türkçeye girmiş olan *kitāb* sözünün sonundaki *b* sesi bu kural gereği *p* ile telaffuz edilip yine *p* ile yazılmaktadır (Türkçe Sözlük, 2011: 1450). Farsçadan Türkçeye girmiş olan *derd* sözcüğünün sonundaki *d* sesi *t* olarak telaffuz edilip *t* ile yazılmakta, *reng* sözünün sonundaki *g*, *k* olarak telaffuz edilip *k* olarak yazılmaktadır, yukarıda bahsedilen söz veya hece sonunda yan yana bulunabilecek seslerden *rt, nk* seslerine uygun olduğu için araya ünlü ekleme gereksinimi de duyulmamaktadır (Türkçe Sözlük, 2011: 639). Türkçenin bu kuralları doğu dillerinden giren sözcükler için işletilirken batı dillerinden giren sözcükler için "Türkçede kelime ve hece başında çift ünsüz bulunmaz" kuralı tam olarak işletilmemektedir.

Doğu dillerinden giren sözcüklerde Türkçenin ses kurallarına uygun söyleyiş ve yazım görülürken batı kökenli sözcüklerin söyleyişinde ünlünün yer alıp yazıda gösterilmemesi

[1] Bu konuya değinilen çalışmalardan biri de "Yabancı Kökenli Kelimelerin Yazımı Sorunu ve Bazı İmla Önerileri" adlı çalışmadır (Salman, 2015).

önemli ve mantıklı bir izahı olmayan sorundur. Türkiye Türkçesi yazı dilinin temelini 13. yüzyıla kadar götürmek mümkündür. Yüzyıllardır yazılan bir dilin yazı dili kendine has ses ve yazım kurallarını koruyabilmeli, söyleyiş ve yazı sistemi uyumlu olmalıdır. Doğu dillerinden giren sözcüklerde Türkçenin ses kurallarına uygun hale getirme oranı yüksekken batı dillerinden giren sözcüklerin telaffuzu ile yazımı arasında tutarsızlık olmasının nedenlerinden birinin 19. yüzyıldan başlayan batıya ait her kültür unsurunun öz kültür unsurlarımızdan daha değerli, daha yüksek görülmesi eğilimi olabilir. Yüzyıllardır yazı dili olarak kullanılan Türkiye Türkçesinin bünyesine alınan yabancı sözcüklerin kendi ses sistemine uygun hale getirilmesi ve Türkçe sözcüklerde olduğu gibi *nasıl telaffuz ediliyorsa öyle yazılmalıdır* kuralının işletilmesi sağlanmalıdır. Yukarıda da bahsedildiği gibi ünlü veya ünsüzlerle ilgili genel kuralların doğu dillerinden giren sözcüklere uygulanırken batı dillerinden giren sözcüklere uygulanmamasının hiçbir bilimsel nedeni yoktur.

Günlük hayatta daha sık kullanıldığı düşünülen bazı sözcüklerden örnek vermek gerekirse; *elektrik, film, fren, grafik, gram, grup, klavye, klima, kral, kravat, kredi, krem, kriz, plan, problem, profil, program, psikoloji, spiker, spor, staj, star, stres, trafik, tren* sözcüklerinin telaffuz edildikleri gibi *elektirik, filim, firen, gırafik, gıram, gurup, kılavye, kılima, kıral, kıravat, kıredi, kırem, kıriz, pilan, pıroblem, pırofil, pırogram, pisikoloji, sipiker, sipor, sıtaj, sıtar, sitres, tırafik, tiren* biçiminde yazılmalarının Türkiye Türkçesi yazı diline hiçbir zararı olmadığı gibi, hangi dilden olduğuna bakılmaksızın yabancı sözcükleri kendi kurallarına uygun hale getirmiş olması açısından faydası olacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

Bazı yabancı kökenli sözcüklerin ünlü ile telaffuz edildiği halde ünlüsünün yazıda gösterilmemesi Türkiye Türkçesi yazı dilinin sorunlarından biridir. Bu sorunun çözüme kavuşturulması, Türkçenin ses kurallarının, hangi dilden girmiş olduğuna bakılmaksızın bütün yabancı kökenli sözcükler için işletilmesi, söyleyiş ile yazım arasında uyumun sağlanması Türkiye Türkçesinin egemenliğinin korunması açısından önemlidir.

Görevi, "Türkçenin yazılı ve sözlü kaynakları üzerine bilime dayalı araştırmalar yapmak; Türkçenin bilim, sanat, edebiyat, felsefe ve öğretim dili olarak gelişmesini ve her alanda doğru kullanılmasını sağlamak (tdk.gov.tr) olan Türk Dil Kurumu tarafından bu sorun ele alınarak çözüm için şöyle bir yol izlenebilir: Öncelikle güncel Türkçe Sözlükte yer alan, ünlü ile telaffuz edildiği halde yazıda ünlüsü yazılmayan sözcüklerin tespit edilmesi, ardından yazılmayan ünlünün hangi ünlü olduğunun doğru tespit edilmesi için eğitim durumu ve yaşı farklılık gösteren çeşitli gruplardan sesli anket yoluyla telaffuz biçimlerinin toplanması, toplanan bu sesli anketlerin deşifre edilmesi ile ağırlıklı olarak hangi ünlü ile talaffuz ediliğinin tespiti ve yazıda o ünlü ile yazılması gerektiğinin kararlaştırılıp sözlük ve yazım kılavuzunda gerekli değişikliklerin yapılması. Örneğin; *spor* sözcüğünü kimileri *sıpor*, kimileri ise *sipor* olarak telaffuz etmektedir. Herkesin aynı ünlü ile telaffuz etmediği, *spor* sözcüğü gibi farklı söyleyişleri bulunan sözlerin çoğunlukla hangi ünlü ile söylendiğinin tespiti için her çeşit eğitim seviyesi ve yaş grubuna sahip çok sayıda kişiye sesli anket yapılması önemlidir. Bu yöntemle hangi söyleyişin daha yaygın olduğu tespit edilebilir.

Böyle bir yol izlenerek yazı dilinde gerekli değişikliklerin yapılması, Türkiye Türkçesi yazı dili için kazanım olacaktır. Türkiye Türkçesi konuşma ve yazı dili hiçbir başka dilin egemenliği altında olmamalı, kendi kurallarını konuşma ve yazı dilinde korumalıdır. Bir ulusun varlığı kültürünün yaşamasına bağlıdır, kültürün yaşaması ise dilin yaşamasına bağlıdır. Dil kültürün kalbidir, dil ölürse kültür ölür, kültür ölürse milletlik ölür. Tarihte dilini korumadığı için diğer uluslar içerisinde kaybolan ulusların örneği çoktur. Türk ulusunun varlığının devamı için Türk dilinin korunarak yaşatılması şarttır.

KAYNAKÇA

Balyemez, Sedat (2023), "Türkiye Cumhuriyeti'nin 100 Yılına Sığmış Yazım Kılavuzları", *Türk Dili,* Ekim 2023 Yıl: 72 Sayı: 862, s. 149-160.

https://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/gorev-ve-hedef/ (Erişim tarihi: 07.04.2024).

Salman, Ramazan (2015), Yabancı Kökenli Kelimelerin Yazımı Sorunu ve Bazı İmla Önerileri, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 10, Güz, s. 73-77.

Sancak, Şenol, Alver, Mehmet, Durukan, Erhan (2023), "Türk Dil Kurumunun İmlâ/Yazım Kılavuzlarındaki Değişikliler Üzerine Bir İnceleme"*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2009, 13 (1), s. 117-13.

Yastı, Mehmet, Direkci, Bekir (2010), "Yazım Kılavuzu'nda Tespit Edilen Tutarsızlıklar Üzerine Artzamanlı Bir İnceleme", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 5/1 Winter 2010, s. 1420-1458.